

PROIECT DE EXPOZIȚIE CERAMICĂ DIN MOLDOVA ÎN COLECȚIILE MUZEULUI REGIUNII PORȚILOR DE FIER

Varvara Magdalena MĂNEANU

I. ARTICOL PUBLICITAR CERAMICĂ DIN MOLDOVA ÎN COLECȚIILE MUZEULUI REGIUNII PORȚILOR DE FIER (expoziție)

A devenit deja o obișnuință pentru Muzeul Regiunii Porților de Fier ca periodic să prezinte publicului diferite oferte culturale. În acest caz, este vorba de un nou proiect expozițional realizat de Secția de Etnografie și artă populară: *Ceramica din Moldova în colecțiile Muzeului Porțile de Fier*.

Trebuie precizat de la început că întreg materialul expus și titlul însuși conține dedicarea acestui demers Marii Sărbători Naționale de la 1 Decembrie, deoarece este cunoscut faptul că Muzeul Regiunii Porților de Fier mai are pe lângă caracterul zonal, conferit de fondatorul său, Al. Bărcăcilă și un caracter național, după asimilarea patrimoniului Muzeului „Dr. C. Istrati” ce a funcționat în Severinul interbelic. În acest context, se cuvine să amintim că marea personalitate, Dr. C. I. Istrati, de la care noi cei de azi am moștenit un muzeu cu un patrimoniu deosebit de valoros, a desfășurat în perioada 1914-1916 o intensă activitate publicistică și oratorică, alături de B. Șt. Delavrancea, N. Iorga, I. Cantacuzino, Oct. Goga și alți intelectuali de frunte în *spiritul realizării unității naționale*. În același spirit al unității culturale, acesta a colecționat pentru muzeul ce avea să-i poarte numele obiecte de la românii din toate zonele etnografice.

Astfel se explică prezența în colecțiile Muzeului Regiunii Porților de Fier a unui număr de interesante și rare piese de ceramică din Moldova, din diferite centre și epoci, precum:

- ceramică eneolitică atribuită culturii Cucuteni
- ceramică medievală monumentală
- ceramică monumentală produsă în atelierul parizianului Formije, inspirată de ceramica monumentală moldovenească din epoca lui Ștefan cel Mare.
- ceramică zgrăfitată de Bucovina
- ceramică uzuală smălțuită sau neagră din diferite centre.

De aceea, munca pe tărâm cultural al acestei mari personalități, valorificată de noi azi prin proiectul expozițional propus, se cuvine să o dedicăm marelui eveniment Unirea de la 1 Decembrie pentru care Dr. C. I. Istrati nu și-a precupețit energia, dar la care nu a putut participa, stingându-se din viață cu câteva luni înainte de petrecerea marelui eveniment, în ianuarie 1918.

De altfel, unele piese expuse ilustrează ideea de unitate spirituală românească (din punct de vedere al ormameticii), vizitatorul având ocazia să observe cum un ornament specific românesc, precum „bradul”, „crenguța de brad”, apare pe ceramică din Moldova, Oltenia, Muntenia.

O altă idee principală este evidențierea valorii și diversității patrimoniului muzeal, ce face din Muzeul Regiunii Porților de Fier, o

instituție care poate să vină cu o ofertă culturală din patrimoniu național (în cazul nostru Ceramică din Moldova).

Materialul expozițional care este desfășurat pe grupe tipologice, în ordine cronologică, prezintă interes atât din punct de vedere didactic, servind la consolidarea cunoștințelor de istorie, publicul școlar local putând aprofunda aspecte de civilizație și cultură românească din zona Moldovei, pe viu, cât și din punct de vedere al spectacolului; divertisment cultural pentru alte categorii de public care frecventează muzeul ca opțiune de destindere.

În ceea ce privește valoarea acestui patrimoniu, amintim că despre Cultura Cucuteni cercetătoarea Linda Ellis (S.U.A) afirma că „este un unicat în Europa de acum 5000 de ani“. Ceramica medievală monumentală moldovenească destinată împodobirii fațadelor construcțiilor în Moldova (de origine bizantină), după ce a suferit influențe apusene, pe pământ moldovenesc a dat naștere „discului“ de la bisericile lui Ștefan cel Mare, ceea ce este o manifestare artistică cu valoare europeană cu totul românească. De aceea, a și folosit ca sursă de inspirație pentru un ceramist și un arhitect renumit al Franței de la 1900. Alături de acestea, ceramica zgrăfitată din Bucovina, reprezentată tot de ceramică monumentală - cahle de sobă - ilustrează alinierea modului de viață al unor elemente din societatea moldovenească a secolului al XIX-lea la moda, gusturile și standardele europene.

Considerăm că succintele noastre aprecieri pot să constituie un bun pretext pentru o vizită la Muzeul Regiunii Porților de Fier, teme pentru a putea cunoaște și aceste bijuterii de civilizație românească.

II. DESFĂȘURAREA EXPOZIȚIEI

VITRINA I - AFIȘ

VITRINA II

TEXT:

Dr. C. I. Istrati în perioada 1914-1916 a desfășurat o intensă activitate publicistică și oratorică, alături de alți intelectuali de frunte, în spiritul realizării unității naționale. În același spirit al unității culturale, acesta a colecționat obiecte din toate zonele etnografice ale țării, de aceea a avut un caracter național .

IMAGINE: CATALOGUL MUZEULUI „Dr. C. I. Istrati”

ETICHETĂ:
ASPECTE DIN MUZEUL „Dr. C. I. Istrati “
(expunerea ceramicii monumentale -cahle de sobă)

TEXT:

Muzeul Regiunii Porților de Fier are pe lângă caracterul zonal conferit de fondatorul său, Al .Bărcăcilă și un caracter național, după asimilarea patrimoniului Muzeului „Dr. C. Istrati“. Astfel se explică prezența în colecțiile acestuia a unui număr de interesante și rare piese de ceramică din Moldova din diferite centre și epoci, precum:

- ceramică eneolitică atribuită culturii Cucuteni
- ceramică medievală monumentală
- ceramică zgrăfitată de Bucovina
- ceramică uzuală zmălțuită sau neagră din diferite centre
- ceramică monumentală produsă în atelierul parizianului Formije, inspirată de ceramica monumentală moldovenească din epoca lui Ștefan cel Mare.

IMAGINE - MUZEUL
REGIUNII PORȚILOR DE FIER
(Disponerea imaginilor celor
două muzee se va face astfel încât să se
sugereze faptul că primul a fost
asimilat de către cel de al doilea)

VITRINA III

ETICHETĂ:
CERAMICĂ ENEOLITICĂ

TEXT:

Ceramica eneolitică Cucuteni, denumită astfel după așezarea unde a fost descoperită (comuna Cucuteni mileniul IV-III î. e. n.) și dezvoltată în Moldova, apoi răspândită în Muntenia de N-E, Transilvania de S-E, este una din cele mai interesante și strălucite culturi eneolitice europene. Pare a se înrudi cu ceramica din centrul și răsăritul asiatic al epocii eneolitice .

- vase eneolitice atribuite culturii Cucuteni*

-detaliu, formă și decor de vas atribuit culturii Cucuteni

TEXT :

Cercetătoarea Linda Ellis (S.U.A.) o consideră „*un unicat în Europa de acum 5 000 de ani* “. Se pare că o asemenea cultură este atestată numai prin părțile Chinei.

TEXT:

Calitatea deosebită a acestor vase se explică prin faptul că ele au fost arse în cuptoare special amenajate ce puteau asigura o temperatură reglabilă.

În ceea ce privește cromatica, ea este la fel de vie și azi, reține atenția culoarea neagră a ornamentelor obținută la o temperatură de peste 1000 grade Celsius.

VITRINA IV
ETICHETĂ:
CERAMICĂ
MONUMENTALĂ
MEDIIEVALĂ

TEXT:

Importante centre de ceramică smălțuită au existat la Putna, Rădăuți, Suceava și Stupca. Investigațiile realizate în zonă au identificat obiecte și fragmente ceramice ce reprezintă dovezi că în secolele XIV -XV aici s-a confecționat o ceramică smălțuită de calitate superioară. Produsele acestei categorii de ceramică monumentală (plăci și discuri ornamentate) având o gamă cromatică bazată pe tonuri de verde, cafeniu, galben și o ornamentică în relief, compusă atât din motive decorative geometrice, cât și elemente fitomorfe și zoomorfe sau heraldice erau utilizate în decorarea interioarelor și exterioarelor construcțiilor civile și religioase.

ETICHETĂ:

În secolul XV în Moldova erau cunoscute 50 de cuptoare, dintre care 30 numai centrul vechi al orașului Suceava.

TEXT:

Ceramica destinată împodobirii fațadelor construcțiilor în Moldova este de origine bizantină .dar în privința motivelor decorative a suferit influențe apusene. Amestecul acesta a dat naștere „discului“ de la bisericile lui Ștefan cel Mare care reprezintă o manifestare artistică cu totul românească.

ETICHETĂ

Capul de bour așezat peste „cimier“, cu un „tenants“ sau cu doi „tenants“ fac parte din heraldica Moldovei.

ETICHETĂ

Alte plăci aflate pe minunatele ctitorii ale lui Ștefan cel Mare, amintesc embleme heraldice, dar în realitate acestea par a urmări doar scopuri ornamentale, întrucât le lipsește „le cimier” sau încadrarea lor într-un ecuson.

- discuri cu stema Moldovei.

ETICHETĂ

Discurile reprezentând un cerc central, din care pleacă raze ondulate, înfățișează motivul solar, de origine orientală.

-discuri cu motiv solar

ETICHETĂ

„Himera” sau centaurul înaripat cu atribute masculine și cap de femeie încoronat pare originar din Orientul Apropiat, amintind de zei asiro-babilonieni cu capete de oameni și trupuri de feline înaripate.

- discuri cu Himera

VITRINA V

-disc cu motivul cerbului.

ETICHETĂ

Motivul cerbului este probabil de origine germanică.

ETICHETĂ

Entrelacs poate fi de proveniență arabo-bizantină

- disc cu entrelacs

ETICHETĂ

Zgriptorul „grifon” întâlnit în arta sasanidă prezent pe stofele fatimide din Egipt (secolul X) pătruns la noi pe cale romanică, lombardă.

TEXT :

În cursul secolului al XV-lea motivele se transformă, iau o înfățișare mai românească și se nasc altele noi. Un exemplu de asemenea transformare se remarcă la motivul sirenei **melusina**. Mai întâi coada de pește a melusinei tinde să se despartă de trupul

femeii sub forma a doi pești, în final fiind reprezentată printr-un trunchi de om ce ține câte un pește în fiecare mână.

-discuri cu ambele forme de Melusina

ETICHETĂ

Discurile se fixau în tenciuială cu ajutorul piciorului ce a evoluat de la un olan tronconic către unul de formă aproape cilindrică. Indicații de expunere: discurile se expun astfel ca să se observe piciorul de încastrare în zid pe de o parte și pe de altă parte altele se expun astfel încât să sugereze încadrarea în zid.

REPREZENTĂRI GRAFICE

Tipuri de discuri (detaliu). Sistemul de încastrare în tenciuială.

ETICHETĂ

Motivul leului este de origine orientală caracteristic artei sasanide întâlnit și în arta bizantină.

- disc cu motivul leului.

VITRINA VI

Întrebuițarea ceramicii reliefate, cu motive diferite ca ornamentație exterioară a monumentelor, ilustrează o sinteză a elementului autohton cu elemente bizantino-mediteraneene, orientale, pătrunse pe cale occidentală, gotice. Artă este mai totdeauna sortită să primească influențe diverse care, contopindu-se cu elemente autohtone, dau caracterul specific al unei epoci și al meșterilor artiști. De aceea, ceramica monumentală medievală moldovenească este considerată o realizare artistică de vârf caracteristic românească și a folosit ca sursă de inspirație ceramistului francez Formije, care a creat o serie de discuri ornamentale, ce prezintă similitudini cu cele moldovenești pe care le avea prezentate și în catalogul de atelier.

Catalogul de atelier al ceramistului francez Formije din

Paris, unde sunt publicate discurile ornamentale de inspirație din arta moldovenească medievală. În 1902, un disc putea fi achiziționat la prețul de 7 franci.

ETICHETĂ

-Discuri create de ceramistul *Formije după modelul ceramicii monumentale medievale moldovenești* utilizate la împodobirea pavilionului românesc la Expoziția universală de la Paris 1900, care apoi au fost expuse și la Pavilionul francez în cadrul Expoziției Generale Române, București 1906.

-Discuri create de ceramistul francez cu diferite însemne de sirginte heraldică.

VITRINA VII CERAMICĂ ZGRAFITATĂ DIN BUCOVINA

TEXT :

În cele mai multe centre moldovenești tradiția preistorică a olăriei negre pare să fi învins destul de timpuriu relativ puținele centre bizantine cu zgrafito. Totuși, această tehnică n-a fost cu totul pierdută, căci o regăsim mai târziu, în secolul al XIX-lea, în nordul Bucovinei, iar în secolul XX la Rădăuți.

TEXT :

Ceramica zgrafită păstrată în colecțiile Muzeului Regiunii Porților de Fier este reprezentată de o serie de cahle - o ceramică, de asemenea, monumentală, utilizată la placarea sobelor. Plăcile au o mare varietate de motive decorative culese din subiecte caracteristice secolului al XIX-lea: soldați, călăreți în uniformele timpului, animale, scene cu diferite personaje în costumele epocii.

- Tipuri de cahle

VITRINA VIII

TEXT:

Arhitectura pretențioasă a reședințelor voievodale, nobiliare sau locuințele unor orașeni înstăriți presupune rafinamentul ambientului realizat și prin estetica instalațiilor de încălzit. De aceea, soba este un element principal de confort și decorație a interiorului.

- fragmente de cahle de sobă de la Suceava

VITRINA IX CERAMICĂ UTILITARĂ NEAGRĂ ȘI SMĂLȚUITĂ DIN DIFERITE CENTRE DIN MOLDOVA SECOLUL XX

ETICHETĂ :

Particularitățile ceramicii negre nu sunt date de tehnica de lucru, de calitățile lutului sau de modul său de preparare și de tipurile cuptoarelor de ars, ci de tehnica de ardere.

ETICHETĂ

Hargău - strachină de gătit la foc ce prezintă locaș pentru coadă de lemn - din comuna Horodniceni, cătuna Botești, oferite de P. Gavrilescu, 1910.

TEXT

După o ardere oxidantă în timpul căreia vasele devin roșii, se introduc în foc lemne întregi de brad, denumite local „fachii“, după care toate gurile cuptorului se astupă cu cioburi de oale, bălegar și lut. Se produce o a doua tratare termică, arderea reducătoare, care durează în jur de 10 ore și în care bioxidul de carbon se depune pe pereții vasului determinând culoarea neagră în diferite intensități, de la cenușiu la negru intens, în funcție de etanșitatea cuptorului, calitatea combustibilului utilizat și cantitatea de oxizi ferici existenți în compoziția lutului. Vasele negre nu au nevoie de angobă, ornamentația se realizează prin

lustruirea suprafețelor cu o piatră de râu.

- Tipuri de vase de ceramică neagră (sec XX) (DIN COLECȚIE PARTICULARĂ)

- Recipient de import utilizat în Moldova. Piesă expusă la Expoziția Generală Română, București, 1906.

VITRINELE X-XI

FORME DE VASE MODELATE DE OLARII DIN MOLDOVA

- denumiri locale ale recipientelor sau părți ale acestora pipcă, pușor, răvar, talger, unchi, usnă,

PIPCĂ - toarta vasului

PUIȘOR - vas pentru prins lapte cu bază îngustă, gât alungit și gură lărgită.

UNCHI - baza îngustă a vasului pentru lapte.

USNA - gura largă a vasului pentru lapte.

RĂVAR - vas mare de formă tronconică, pentru păstratul produselor pentru iarnă

GAVANOS - Borcan pentru păstratul produselor pentru iarnă

GAVANOS - Borcan pentru păstratul produselor (colecție particulară) (tipologie)

STRECURĂTOARE

VITRINA XII

ETICHETĂ:

Întâlnim și în ceramica de uz comun din Moldova, motive decorative ca „brăduțul”, punctul, strugurele, linia vălurită utilizate în mod curent în ceramica românească.

TEXT :

BRĂDUȚUL „CREANGA BRADULUI” în variante asemănătoare, realizat cu pensula sau cornul, smălțuit sau din angobă, răspândit și utilizat în toate zonele etnografice, ilustrează concret **unitatea de simțire și gândire românească.**

- creanga de brad - detaliu pe piese de mobilier din Transilvania (reprezentare grafică)

- Vase din Moldova decorat cu „creanga bradului”

- Vas din Oltenia, Tg-Jiu, decorat cu „ creanga bradului”

- Vas din Oltenia, Șişești, decorat cu „creanga bradului”

III- PLIANT ȘI CATALOGUL EXPOZIȚIEI

A Ceramică eneolitică.

1. Vase atribuite culturii Cucuteni

B. Ceramică monumentală medievală.

2. Disc cu Melusină

3. Disc cu Melusină de concepție moldovenească

4. Disc cu motiv solar

5. Disc cu leul rampant

6. Disc cu Himeră

7. Disc cu Zgriptor

8. Disc cu antrelac

9. Discuri cu motive heraldice moldovenești

10. Disc cu motiv decorativ zoomorf, cerbul

C. Discuri create în atelierul francezului Formije (sec XX)

11. Discuri inspirate de ceramica medievală moldovenească

D. Ceramică zgrăfitată din Bucovina (sec XIX)

12. Cahle de sobă

E. Ceramică utilitară. (sec XX)

13. Tipuri de vase de ceramică neagră (Marginea)

14. Tipuri de ceramică smălțuită

F. Motivul bradului, element ce exprimă unitatea de trăire și gândire românească

15. Vase din Moldova cu motivul brăduțului

16. Vas din Oltenia cu brăduț .Tg Jiu

17. Vas din Oltenia cu brăduț - Șişești

*Ceramica eneolitică atribuită Culturii Cucuteni face parte din colecțiile secției de Istorie a Muzeului Regiunii Porților de Fier și ne-a fost

pusă la dispoziție pentru expunere de domnul arheolog dr. Gabriel Crăciunescu, căruia pe această cale îi mulțumim pentru colaborare.

BIBLIOGRAFIE

Dicționar de istorie veche a României, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976.

Feodosia Rotaru, *Ceramica populară din județul Bacău*, în *Carpica*, XII, 1980, p.271.

Dragoș Cusiac, *Centre de olărie în Bucovina*, în *Analele Bucovinei*, tom II, 2, 1995, p.411; an III, 1, 1996, p.157; tom III, 2, 1996, p.431; tom IV, 1997, p.429.

T. Bănățeanu, *Arta populară în Bucovina*, Ed. Meridiane, p.156.

Alexandru Artimon, *Orașul Medieval Tg-Trotuș în lumina datelor istorico-arheologice*, în *Carpica*, XIX, 1982, p.92.

M. D. Matei, Em. Emandi, *O casă orășenească din secolul XV de la Suceava*, în *SCIVA*, tom. 28, nr. 4 oct - dec. 1977, p.553.

Elena Busuioc, *Contribuții la cunoașterea ceramicii din sec. al XII-lea de la Suceava*, în *SCIVA*, tom. 19, nr.3, 1968, p.493.

Varvara M. Măneanu, *Ceramică zgrăfită de Bucovina (un posibil model de sinteză culturală)*, în *Porțile de Fier*, an V, nr.1(10), 2001, p.10.

V. M. Măneanu, *Catalogul ceramicii din Colecția Secției de Artă populară a Muzeului Regiunii Porților de Fier*, (manuscris), Drobeta Tr-Severin, 1990.

C. Juan-Petroi, *Ceramică ornamentală moldovenească în colecțiile Muzeului Regiunii Porților de Fier*, în *Drobeta*, V, Tr-Severin, p.125.

Barbu Slătineanu, *Studii de Artă populară*, București, Editura Meridiane, 1972, p.163.

Maria Cioară, *Zona etnografică Rădăuți*, Editura Sport Turism, 1979, p.70.

Angela Paveliuc - Olariu, *Zona etnografică Botoșani*, Editura Sport Turism, 1983, p.43.

Dorinel Ichim, *Zona etnografică Trotuș*, Editura Sport Turism, 1983, p.62.